

EURÓPAI UNIÓ–REGIONALIZMUS–SZUVERENITÁS

Szerk. Beszteri Béla és Hervainé Szabó Gyöngyvér

(*MTA Veszprémi Területi Bizottsága és Kodolányi János Főiskola, Veszprém–Székesfehérvár, 1998. 379 o.*)

FINTA ISTVÁN

Az elmúlt év során Székesfehérváron megrendezett IV. országos politológus vándorgyűlésen elhangzott előadások jelentősen hozzájárultak a regionális tudományok, illetve általában a politológia palettájának színesítéséhez. Az előadások anyagát az „*Európai Unió, Regionalizmus, Szuverenitás*” című kötetben foglalták össze. A kötet – a bevezető referátumokon túl – hat szekció munkájába enged bepillantást. Tekintettel a tanulmányok jelentős számára, valamint az érintett témakörök széles skálájára, jelen sorok írója csupán arra vállalkozhatott, hogy néhány érdekesebb gondolat kiemelésén keresztül rávillantson egy-egy problémakör lényegére, és ezáltal készítse az olvasót a konkrét tanulmányok, illetve a kötet egészének megismerésére.

A bevezető tanulmányok sorát Hedvig Van Staa: „Régiók Európában” című előadása nyitotta meg. Az előadó – aki egyben az Európai Helyi és Regionális Önkormányzatok Gyűlésének elnöke – inkább gyakorlati oldalról közelítette meg a régiók szerepét, illetve funkcióit Európában. Az 1988-as Madridi Konvenció leglényesebb eredményeinek vázolása után (amely pl. megkönnyítette a határokat átlépő helyi közösségi és regionális együttműködést az országos, regionális településfejlesztési, környezetvédelmi, infrastrukturális szolgáltatások megszervezésében) sor kerül olyan kérdések boncolgatására, mint pl. „mi a helyzet az EU-tagállamok föderális struktúráival?” Ezzel kapcsolatban a szerző megállapítja, hogy jelenleg csak nagyon kevés állam rendelkezik erős, regionális tagoltsággal. Ugyanakkor „néhány állam Európában nem akar egyáltalán régiót nemzetállami szempontjai miatt, illetve a régióknak nem akarnak kompetenciákat adni.” Véleményünk szerint a regionális felosztásnak, illetve a regionális szintű intézményrendszerek kiépítésének – mind a gazdasági élet terén, mind pedig a közigazgatás vonatkozásában – igen nagy a jelentősége a fejlődés gyorsítására vagy a gazdasági élet kihívásaira (pl. globalizáció) adott válaszok szempontjából. A szerző többek között arra is felhívja a figyelmet, hogy bár Magyarország teljes jogú tag több európai szervezetben, és ő maga már két éve dolgozik a Közösségek és Régiók Kongresszusában, ennek ellenére még soha nem hallott ott magyart felszólalni. Ezért Magyarországnak jelentős pozíciókat kellene szerezni ezekben a szervezetekben.

Gombár Csaba „A szuverenitás korunkban” című előadása tudományos alapon, de sok gyakorlati példával színesítve közelíti meg a címben szereplő témakört. Elsőként magának a szuverenitásnak a fogalmával foglalkozik a szerző, melynek jelentését különböző történelmi korokban is definiálja. Saját megfogalmazása szerint a szuverenitás egy különleges hatalmat, az újkor elején kialakult és területileg

elkülönült állam főhatalmát jelenti. A szerző meghatározásában a szuverenitás fogalma a függetlenség, területi integritás és az önrendelkezés attribútumával ékeskedik. Ezt követően az integráció és a globalizáció – érzelmi töltéstől sem mentes – összehasonlítására kerül sor. A szerző a globalizációt inkább negatív folyamatként fogja fel, szemben az integrációval, amely alapvetően a biztonságot és a békét célozza. A recenzens véleménye szerint a globalizáció – amely főként a gazdasági élet történéseit jellemzi – leginkább az optimális üzemméret, az optimális gazdálkodás kialakítására irányul, amely egyben a fejlődést is jelenti, annak kétségtelenül létező negatív mellékhatásaival együtt. Épp a jogi szabályozásnak szükséges korlátok között tartania ezen mellékhatásokat, mindanélkül, hogy magának a globalizációnak valamiféle negatív jelentést tulajdonítanánk.

A szuverenitás és az integráció összevetése során a szerző megállapítja, hogy bizonyos döntések integrációs szintre kerülnek, mások pedig a helyi, vagy belső régiók szintjére. A nemzetközi régiók integratív mélységű egységesülése következtében pedig az államonként kiadagolt szuverenitás egyre inkább káprázattá válik.

„Az európai integráció és Magyarország” elnevezésű szekcióban *Beszteri Béla* „Magyarország esélyei a globális világban és a régiók Európájában” címmel tartott előadást. Megállapításai igen erős érzelmi fűtöttségről tanúskodnak és néha talán kicsit sommásnak is nevezhetők. Szerinte a globalizáció egyenlő néhány fejlett országból származó gazdasági társaság világméretű dominanciájával. Ebben a környezetben a globalitás megerősítette az Egyesült Államok vezető szerepét a világban, amely „gátlástalanul tör céljai elérésére, világcsendőri szerepét nap mint nap mindenkivel szemben érvényesíteni kívánja.” A szerző szerint az amerikai civilizáció egyetemes világtársadalmat kíván ráerőltetni a többi nagy civilizációra. Ilyen körülmények között hazánk esélyeit a rendszerváltás folyamatának eredményei bemutatásán keresztül világítja meg. Ennek alapján hazánk a konszolidáció még csak korai kezdeti szakaszában jár. Kiteljesedése az EU-tagság után várható.

Hasonló témakörben az európai integráció és Magyarország lehetőségeit latolgatja *Vándor Józsefné*. A szerző elsőként az integráció fogalmát tisztázza, mely szerint az nem más, mint „válasz a világ gazdasági kihívásaira és az ahhoz történő alkalmazkodás.” Egyben megállapítja, hogy az integráció több évszázados múltra tekinthet vissza, melynek oka az egyes országok közötti kölcsönös előnyök kihasználása. A szerző gazdasági szempontból a komparatív előnyök és költségek tanát tartja az integráció egyik legfontosabb tényezőjének. Jelen sorok írója bizonyos közgazdasági ismeretek birtokában csupán fel szeretné hívni a figyelmet arra, hogy a nemzeti monetáris politika, a monetáris szabályozás legalább ilyen fontos – ha nem fontosabb – a világ pénzüpiaci változásaihoz történő alkalmazkodás során. A szerző a továbbiakban kiemeli, hogy a csatlakozás remélt időpontjára mintegy 7000 szabványt kellene átvenni és emellett – bár ettől függetlenül – a csatlakozás fő gondjai között a kevésbé rugalmas, tőkeszegény cégek, valamint az évek óta vegetáló iparágak válsága, esetleges csődje szerepel. A szerző külön szól az állami szerepvállalás szükségességéről, melynek fő területe eszmei, politikai síkon lelhető fel, illetve „az állami szerepvállalás nem nélkülözhető az anyagi, szellemi erők jobb összefogása érdekében sem.”

„*A regionális gondolkodás fejlődése és a regionalizmus*” elnevezésű szekción belül *Pap Norbert* a földrajzi régió fogalom manipulálásának lehetőségeire hívta fel az érdeklődők figyelmét. Az előadás, illetve a tanulmány egyik fő értéke, hogy bemutatja, elemzi a régió fogalmát, használati körét a múltban és napjainkban. Ezt követően a nagy földrajzi gondolatrendszerek (szám szerint három) legfontosabb tételeinek felvázolására kerül sor. Az egyik ilyen elmélet a tájelmélet vagy tájföldrajz elnevezést viseli. Itt „a vizsgálódás térbeli kerete az államok határa, illetve az államokon belül közigazgatási határok voltak. A gondolatrendszerben kiemelkedő jelentőséget kaptak a természetes határok: magas hegyek, széles folyók, tenger stb.” A gazdasági körzet elmélet – a második nagy gondolatrendszer – rendező elve a társadalom gazdasági aktivitása, szem előtt tartva a területi munkamegosztás sajátosságait. A harmadik elmélet – a központi hely elmélet – alapvetően a településhálózat rendszerét, a települések közötti hierarchikus viszonyt, a települések funkcionális tartalmát stb. vizsgálja. A szerző azonban nem csupán a nagy hagyományokkal rendelkező elméleteket elemzi, hanem külön bemutatja a hazánkban jelenleg létező térkategória rendszereket is, ezzel mintegy teljessé téve a tércapcsolatok földrajzi szempontú vizsgálatát.

Csefkó Ferenc „A területfejlesztés középszintje” című előadásában a megyei területfejlesztési tanácsok működési tapasztalatai alapján fogalmazott meg a jogalkotás számára a jövőben követendő irányvonalakat, célokat. Ilyen témakörök – és megoldásra váró feladatok – pl. a területfejlesztési tanácsokat illető fogalmi bizonytalanságok, a különböző típusú térségek megjelenítésének kidolgozatlansága, a területfejlesztés egyes szintjei közötti feladat és hatásköri tisztázatlanságok, illetve a területfejlesztési tanácsok egész törvénykezési eljárásban való érdemi részvételének hiánya stb. A szerző külön utal három fontos végrehajtási rendelet hiányára, amelyek leginkább problémát okoznak a középszintű területfejlesztés működésében. Ezek: a területi információs rendszer hiánya, a területrendezés, illetve a területfejlesztési és rendezési koncepciók és programok tartalmi elemeit szabályozó rendeletek hiánya. A tanulmány igen tanulságos esszenciája a területfejlesztési tanácsok eddigi működési tapasztalatainak, és egyúttal érdemei alapot teremthet a jogalkotás számára a jelentkező hiányosságok és joghézagok kitöltésére, pótlására.

„*A szuverenitás, nemzetállamiság, regionalizmus*” című szekció nyitó előadásában *Navracsics Tibor* egy igen érdekes kérdést, mégpedig a háromszintű Európa jövőképét elemezte. Ez a három szint a régiók, az egyes nemzetállamok, illetve mint legfelsőbb szint az Unió szintjéből állna. A szerző részletesen vázolja azokat a történeti előzményeket, amelyek egyáltalán lehetővé tették, hogy a régiók szerephez juthassanak az Unión, illetve az egyes államokon belül. Ennek végső okát a szerző a gazdasági válság következményeinek elhárításában látja. A regionális érdekek képviselői elsősorban a német és belga tartományok, amelyek attól tartanak, hogy a hatáskörök átruházása – egy szinttel feljebb tolódása esetén – egyszerű középszintű közigazgatási, végrehajtási szintté degradálódnak. Ezért hirdették meg a háromszintű Európát, melynek egyik intézménye a Régiók Bizottsága. Ez az EU-szintű intézmény viszont „nem lesz képes pótolni a belpolitikai nyomásgyakorlás útján történő Európa politikát”. Jelen pillanatban semmi jel sem mutat arra – írja a szerző

–, hogy a háromszintű Európa a közeljövő fejleménye lenne. Ezt jelzi – többek között –, hogy a szubszidiaritás elvének kodifikálása nem a régiók által szorgalmazott formában történt. Véleményünk szerint a regionális szint növekvő gazdasági jelentőségét előbb-utóbb szükségszerűen követnie kell a politikai (közösségi) érdekek – európai szintű – megjelenítésének is.

Szilágyi István „Regionalizmus, globalizáció, szubszidiaritás” című rövid, de annál inkább lényegre törő előadásából csupán azt emeljük ki, hogy itt nem kap negatív jelentéstartalmat a globalizáció, hanem az a gazdasági és politikai élet fejlődési eredményeként szerepel. A szerző még ennél is tovább menve kijelenti, hogy globálissá vált és válik maga a regionalizmus és a regionális integráció jelensége is.

„Az etnikai dimenzió, biztonságpolitika, Magyarország NATO csatlakozása” című szekció előadásának anyagából talán a biztonságpolitika az, amely jelen pillanatban is igen aktuális kérdés hazánk számára. Ezzel a témakörrel foglalkozik *Matus János* „A biztonságpolitika és az integráció” című tanulmánya. A szerző a korábbi időszakok biztonságpolitikájával kapcsolatosan megállapítja, hogy a védett értékek az egyes nemzetállamok értékei voltak. Emellett utal arra a problémára, hogy a saját biztonság erősítésére tett katonai lépéseket más államok fenyegetésként érzékelhetik és válaszlépéseikkel elindíthatják a fegyverkezési versenyt. A második világháború után, többek között ezen okokból eredően, kialakultak a nemzetközi együttműködések. Ezt gazdasági eszközök is erősítették, hiszen a Marshall segély feltételként szabta meg az együttműködés létrehozását. A szerző azonban külön kiemeli, hogy napjainkban a NATO döntési mechanizmusa azt jelzi, hogy az nem nemzetek feletti, hanem kormányközi szervezetként működik. A tanulmány befejező gondolata szerint egy ország biztonsága nagymértékben függ attól, hogy milyen pontosan érzékeli a jelenben érvényesülő trendek jövőbeni irányait.

„Az európai integráció, nyilvánosság és oktatás” elnevezésű szekció előadásai közül *Korognai László* foglalkozik az Európai Unióhoz való csatlakozásunk kommunikációs stratégiájával. A szerző szerint a kormány lakosság felé irányuló véleményformálási stratégiája három szakaszra osztható. Az első szakaszban a tájékoztatás a hangsúlyozott, a második szakaszban a meggyőzési kampányt kell fokozni, a harmadik szakaszban pedig a mozgósítási kampányt kell megszervezni. A tanulmány értékét és életszerűségét növeli, hogy igen széles közvélemény-kutatási adatokra támaszkodik, és igen sokféle kérdés alapján alkot megalapozott véleményt. Érdekes, hogy a lakosság úgy véli, az integráció a nemzeti kultúrát és identitást nem hogy veszélybe sodorja, hanem megerősítheti, kiteljesítheti azt. A szerző azt ajánlja a döntéshozók számára, hogy külön célcsoportként vegyék figyelembe a véleményformálókat, mégpedig a pedagógusokat, az újságírókat, a médiaipar szakértőit és a tudományos szakembereket. Külön vázolja a kommunikációs stratégia eszköztársere között az írott tájékoztatás, az elektronikus tájékoztatás és az egyes rendezvények jelentőségét.

Komanovics Adrienne „Rövid bevezetés az EU külkapcsolataiba – intézményi háttér” című előadását jelen sorok írója talán a kötet egyik legértékesebb tanulmányaként tartja számon. A pozitív minősítés oka abban rejlik, hogy a szerző csaknem tankönyvhöz méltó aprólékossággal mutatja be az EU intézményrendszerének fej-

lódéstörténetét és az egyes szervek feladatainak, hatásköreinek rövid áttekintését. Az ilyen típusú – kétségtelenül leíró jellegű – tanulmány úgy véljük rendkívül fontos szerepet tölt be a kötetben. Ez a megállapítás azzal indokolható, hogy a saját véleményeket tartalmazó (esetleg tényadatokra kevésbé épülő, vagy legalábbis kevésbé megalapozott) előadások mellett szükség van olyanokra is, amelyek képesek az esetleg hiányzó információk pótlása révén, mintegy „képbe hozni” az olvasót.

„*A helyi politika, civil társadalom*” című szekción belül Szabó Andrea tartott egy érdekes témájú előadást „Az elit által támogatott, illetve nem támogatott tiltakozások az írott média tükrében” címmel. Valóban igaz, hogy a civil társadalom reakcióit és a hatalom cselekményeit leginkább a média képes megjeleníteni. A szerző azonban kifejezetten az írott médiára, az újságokra helyezi a hangsúlyt, felsorakoztatva érveit az elektronikus hírközléssel szemben. Ezt követően egy egészen szűk – bár kétségtelenül a civil társadalmat érzékenyen érintő – témakör megvilágítására kerül sor, mégpedig a tiltakozások újságokban történő megjelenítésére. A megjelenéssel kapcsolatban két egymástól eltérő nézetet is bemutat a szerző. Az egyik álláspont szerint az újságok érzékenységtől és a tiltakozás intenzitásától függ az, hogy mi is válik hírré. A másik nézet lágy és kemény információkra osztja fel a hírek alapjául szolgáló tényeket. Az előbbi az objektív, míg az utóbbi az újságtól, újságírótól függő tényekkel van kapcsolatban. Külön kitér a tanulmány a rendőrség – mint erőszakszervezet – tiltakozással kapcsolatos szerepére. Ezzel összefüggésben az újságírók úgy vélik, hogy a rendőrség főlegesen nem avatkozik be a megmozdulásokba. Befejezésül a szerző jelzi, hogy nem elegendő a sajtó kvantitatív vizsgálata, hanem a kvalitatív elemzésre is sort kell keríteni.

A kötet egészének értékelése nem jelent egyszerű feladatot e sorok írója számára. Kétségtelen, hogy rendkívül színes és sokrétű témát öleltek fel az egyes szekcióüléseken elhangzott előadások. Pozitívuma a kötetnek, hogy a tanulmányok többsége törekedett a használt fogalmak tisztázására, meghatározására. Ez a tény már önmagában alapot jelenthet egy kis politológiai szótár elkészítésének előkészítésére. A kötet negatívuma, ami azonban nem csupán erre a kötetre, hanem minden konferenciakötetre igaz lehet, az egyes előadások igényességével, kimunkáltságával, tudományos mélységével hozható összefüggésbe. Mindenesetre a kötet tartalmas olvasmányt jelent a téma iránt érdeklődők számára.